

УДК 331.5

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.37>

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Головань Т.Г.,

кандидат юридичних наук, доцент
в.о. завідувача кафедри державно-правових дисциплін,
кримінального права і процесу
Харківського національного педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди
ORCID ID: 0000-0003-2509-865X

Головань Т.Г. Державна політика у сфері зайнятості населення в умовах воєнного стану.

Військова агресія росії проти України стала причиною масового переміщення працездатного населення, що, безумовно, є руйнівним фактором для економіки України загалом та окремих її ланок. На сьогоднішній день рівень безробіття, яке пов'язане з припиненням або обмеженим форматом роботи підприємств, установ та організацій є значним. Зазначене свідчить про необхідність формування ефективної державної політики у сфері зайнятості, дієвої моделі протидії безробіттю та розширення програм сприяння працевлаштуванню. Відтак питання державної політики у сфері зайнятості стають дедалі актуальними.

Метою статті є дослідження державної політики у сфері зайнятості населення в період оголошеного воєнного стану в Україні. Питання природи права на зайнятість, реалізації права на зайнятість, державної політики у сфері зайнятості населення у своїх працях розглядали багато науковців, проте сучасні умови та виклики сьогодення вимагають проведення нових наукових досліджень у зазначеній сфері.

Зазначено, що через повномасштабне вторгнення росії практично за всіма найважливішими соціальними показниками світового цивілізаційного розвитку Україна впритул наблизилась до небезпечної межі. Одним із викликів війни стало збільшення рівня безробіття в Україні, що, закономірно, уповільнює розвиток економіки України та підвищення добробуту населення. Війна призвела до внутрішнього та зовнішнього переміщення працездатного населення, зменшення рівня інновацій, зменшення купівельної спроможності, а також до інших негативних наслідків. Зроблено висновок, що підвищення рівня зайнятості населення, покращення її якісних характеристик є важливою передумовою економічного розвитку країни та подальшої її відбудови. Крім того суттєво актуалізують питання вдосконалення державної політики у сфері зайнятості активізація та прискорення процесів європейської інтеграції.

Ключові слова: право на працю, зайнятість, працевлаштування, регулювання зайнятості, державна політика, молодь, випускники закладів освіти.

Golovan T.G. State policy in the sphere of employment of the population under the conditions of military intervention.

Russia's military aggression against Ukraine caused a massive displacement of the working population, which is certainly a destructive factor for the economy of Ukraine in general and its individual sectors. To date, the level of unemployment, which is associated with the termination or limited format of work of enterprises, institutions and organizations, is significant. This indicates the need for the formation of an effective state policy in the field of employment, an effective model of combating unemployment and the expansion of employment assistance programs. Therefore, issues of state policy in the field of employment are becoming increasingly relevant.

The purpose of the article is to research state policy in the sphere of population employment during the period of declared martial law in Ukraine. The nature of the right to employment, implementation of the right to employment, state policy in the field of population employment have been considered by many scientists in their writings, however, modern conditions and challenges of today require new scientific research in this area.

It is noted that due to the full-scale invasion of Russia, almost all the most important social indicators of the world's civilizational development Ukraine have come very close to the dangerous limit. One of the challenges of the war was the increase in the level of unemployment in Ukraine, which naturally slows down the development of the economy of Ukraine and the improvement of the welfare of the population. The war led to internal and external displacement of the working population, a decrease in the level of innovation, a decrease in purchasing power, as well as other negative consequences. It was concluded that increasing the

employment level of the population and improving its qualitative characteristics are an important prerequisite for the economic development of the country and its further reconstruction. In addition, the issue of improving the state policy in the field of employment, activation and acceleration of the processes of European integration are significantly actualized.

Key words: right to work, employment, employment, employment regulation, state policy, youth, graduates of educational institutions.

Постановка проблеми. Військова агресія росії проти України стала причиною масового переміщення працездатного населення, що, безумовно, є руйнівним фактором для економіки України загалом та окремих її ланок. На сьогоднішній день рівень безробіття, яке пов'язане з припиненням або обмеженим форматом роботи підприємств, установ та організацій є значним. Зазначене свідчить про необхідність формування ефективної державної політики у сфері зайнятості, дієвої моделі протидії безробіттю та розширення програм сприяння працевлаштуванню. Відтак питання державної політики у сфері зайнятості стають дедалі актуальними.

Стан опрацювання. Питання природи права на зайнятість, реалізації права на зайнятість, державної політики у сфері зайнятості населення у своїх працях розглядали Жернаков В.В. [1], Шабанов Р.І. [2], Чанишева Г.І. [3], Іншин М.І. [4], Ярошенко О.М. [5], Амелічева Л.П. [6] та ін. Разом з тим, сучасні умови та виклики сьогодення вимагають проведення нових наукових досліджень в зазначеній сфері.

Метою статті є дослідження державної політики у сфері зайнятості населення в період оголошеного воєнного стану в Україні.

Виклад основного матеріалу. Повномасштабне вторгнення росії значно загострило економічні, політичні та соціальні кризові явища в Україні. Одним із викликів війни стало збільшення рівня безробіття в Україні. «Рівень безробіття в Україні сягає рекордних 30 % від числа економічно активного населення. Війна зруйнувала мільйони робочих місць українців. Це негативно впливає на продуктивність економіки на її здатність генерувати валовий внутрішній продукт, супутні податки до державного бюджету» [7].

За останніми даними Міжнародної організації праці, через військову агресію в Україні було втрачено майже 4,8 мільйона робочих місць. Порівняно з минулим роком показник збільшився утричі. «Як повідомила заступниця міністра економіки Тетяна Бережна, натепер у Державній службі зайнятості є 31 тисяча вакансій (минулого року їх було приблизно 70 тисяч) – на одне робоче місце претендують восьмеро офіційно зареєстрованих безробітних (торік – близько чотирьох)» [8].

При цьому необхідно акцентувати увагу на тому, що питання безробіття є досить актуальними в контексті підтримки та подальшої відбудови України. Адже рівень безробіття тісно пов'язаний з ефективністю економіки.

«Проблема безробіття – це проблема, яка потребує негайного вирішення і глибокого наукового аналізу та вироблення на цій основі практичних рекомендацій, які можуть використовуватися для розробки і реалізації ефективної соціально-економічної політики, направленої на забезпечення продуктивної зайнятості економічно активного населення країни, зменшення рівня безробіття до мінімального соціально – допустимого рівня» [9, с. 126].

Сьогодні вітчизняний ринок праці опинився у стані кризи та потребує зміни і приведення у відповідність до європейських стандартів. Наразі стає актуальним вивчення європейського досвіду.

Ситуація, що склалася на ринку праці України, потребує реалізації ефективної політики щодо зайнятості. При цьому попри негативні зовнішні фактори, які суттєво ускладнюють ситуацію, питанням державного регулювання зайнятості населення знаходяться у фокусі уваги влади на центральному рівні.

Державна політика у сфері зайнятості являє собою систему соціально-економічних та організаційно-правових заходів по створенню умов для повного використання потенціалу трудової і ділової активності працездатного населення, які розробляють та реалізують відповідні державні органи. «Вона повинна виконувати роль стабілізуючого чинника, що не дає безробіттю істотно перевищити допустимий рівень, тобто перетворитися на довготривалу, застійну в період економічного підйому із-за якісної невідповідності попиту і пропозиції на ринку праці» [10].

Правові, економічні та організаційні засади державної політики в сфері зайнятості населення визначені Законом України «Про зайнятість населення» [11].

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про зайнятість населення» держава гарантує у сфері зайнятості: 1) вільне обрання місця застосування праці та виду діяльності, вільний вибір або зміну професії; 2) одержання заробітної плати (винагороди) відповідно до законодавства; 3) професійну орієнтацію з метою самовизначення та реалізації здатності особи до праці; 4) професійне навчання відповідно до здібностей та з урахуванням потреб ринку праці; 5) підтвердження результатів неформального професійного навчання осіб за робітничими професіями; 6) безоплатне сприяння у працевлаштуванні, обранні підходящої роботи та одержанні інформації про ситуацію на ринку праці та перспективи його розвитку; 7) соціальний захист у разі настання безробіття; 8) захист від дискримінації у сфері зайнятості, необґрунто-

ваної відмови у найманні на роботу і незаконного звільнення; 9) додаткове сприяння у працевлаштуванні окремих категорій громадян [11].

Державна політика зайнятості населення базується на принципах пріоритетності забезпечення повної, продуктивної та вільно обраної зайнятості в процесі реалізації активної соціально-економічної політики держави; відповідальності держави за формування та реалізацію політики у сфері зайнятості населення; забезпечення рівних можливостей населення у реалізації конституційного права на працю; сприяння ефективному використанню трудового потенціалу та забезпечення соціального захисту населення від безробіття [11].

На сьогоднішній день, безумовно, постає питання затвердження нових принципів державної політики у сфері зайнятості відповідно до викликів воєнного часу. Проте «складність затвердження нових принципів політики зайнятості обумовлена, з одного боку, інертністю суспільної свідомості, консерватизмом господарників і управлінців, а з іншої – уявленням про те, що перехід до ринкового механізму може автоматично вирішити проблеми, що накопичилися у минулому і виникли сьогодні, у сфері зайнятості» [10].

Відповідно до ч. 2 ст. 24 Закону України «Про зайнятість населення» до заходів сприяння зайнятості населення належать: 1) професійна орієнтація та професійне навчання; 2) стимулювання створення нових робочих місць, працевлаштування безробітних; 3) сприяння самозайнятості населення, організація підприємницької діяльності; 4) сприяння забезпеченню молоді першим робочим місцем, проходженню стажування у роботодавця; 5) сприяння зайнятості осіб, які не здатні на рівних умовах конкурувати на ринку праці; 6) забезпечення участі безробітних у громадських роботах та інших роботах тимчасового характеру; 7) інші програми сприяння зайнятості населення, які запроваджуються окремими рішеннями Кабінету Міністрів України [11].

У сучасних умовах перед Україною постало завдання розроблення якісно нової державної політики у сфері зайнятості. Без цього не можна змінити ситуацію на ринку праці, забезпечити соціальну стабільність, зберегти й розвинути людські ресурси та сприяти відновленню держави. В цьому контексті особливу увагу необхідно приділити вибору засобів і механізмів регулювання зайнятості, заходам централізації і децентралізації в сфері зайнятості, необхідності зміни загальної концепції державно політики у сфері зайнятості.

Останнім часом питання формування ефективної державної політики у сфері зайнятості стали предметом дискусій серед науковців, експертів та практиків. При цьому особливий акцент робиться на тому, що в умовах наявності зовнішніх викликів найдієвішим інструментом стабілізації економіки та ринку праці є державна політика створен-

ня робочих місць. Адже «для пошкодженої війною економіки цінність створення нових робочих місць має значно вище інституційне значення, ніж судові, правоохоронні, антикорупційні, банківські і т.д. реформи. Проведення подальших ринкових реформ не буде мати успіху в країні, громадяни якої залишаються масово безробітними з доходами в рази нижчим, ніж в сусідніх країнах, з посттравматичним синдромом пережитої війни» [7].

Висновки. В умовах запровадженого воєнного стану та інтеграції до Європейського Союзу одними з найважливіших завдань держави залишається формування стабільного та ефективного ринку праці та, відповідно, формування та реалізація якісно нової державної політики у сфері зайнятості населення. В контексті післявоєнної відбудови України саме зайнятість стане одним із чинників забезпечення економічного зростання. Зайнятість населення є важливим показником, який впливає на рівень життя громадян та забезпечує добробут кожного. Проблема зайнятості – одна з найважливіших соціально-економічних проблем.

Виклики сьогодення вимагають розроблення якісно нової державної політики у сфері зайнятості, що дозволить забезпечити соціальну стабільність, зберегти й розвинути людські ресурси та сприяти відновленню держави. При цьому особливої уваги заслуговують питання вибору засобів і механізмів регулювання зайнятості, заходам централізації і децентралізації в сфері зайнятості, інструментам стабілізації ринку праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Жернаков В.В. Право на зайнятість: проблеми регулювання та реалізації. *Правові, економічні та організаційні засади реалізації державної політики зайнятості*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 22 груд. 2015 р.). Львів: Укр. центр соц.-прав. досліджень; кафедра труд., аграр. та екол. Права; Львів. нац. ун-ту ім. Івана Франка. 2016. С. 61–65.
2. Шабанов Р.І. Правова природа права на зайнятість як юридичного механізму забезпечення зайнятості населення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2014. С. 119–124.
3. Чанишева Г.І. Правове регулювання неповної зайнятості. *Правові, економічні та організаційні засади реалізації державної політики зайнятості*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 22 груд. 2015 р.). Львів: Укр. центр соц.-прав. досліджень; кафедра труд., аграр. та екол. Права; Львів. нац. ун-ту ім. Івана Франка. 2016. С. 11–14.
4. Іншин М.І. Дистанційна зайнятість працівників в умовах ринкової економіки.

- Форум права. 2014. № 3. С. 466–469.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2014_3_79.
5. Ярошенко О.М. Проблеми та перспективи правового регулювання зайнятості та праці молоді. *Вісник академії правових наук України*. 2004. № 4. С. 205–213.
 6. Амелічева Л.П. Деякі проблеми реалізації права на повну та продуктивну зайнятість при впровадженні концепції гідної праці. *Правові, економічні та організаційні засади реалізації державної політики зайнятості: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 22 груд. 2015 р.)*. Львів: Укр. центр соц.-прав. досліджень; кафедра труд., аграр. та екол. Права; Львів. нац. ун-ту ім. Івана Франка. 2016. С. 19–22.
 7. Данилишин Б. Сприяння зайнятості – важлива складова державної політики під час війни. URL: <https://espreso.tv/spriyannya-zaunyatosti-vazhliva-skladova-derzhavnoi-politiki-pid-chas-viyni>.
 8. Оприщенко А. Безробіття в Україні: шляхи подолання та післявоєнний досвід інших країн. URL: <https://zaborona.com/bezrobittya-v-ukrayini-shlyahy-podolannya-ta-pislyavoyennyj-dosvid-inshyh-krayin/>.
 9. Павлюк Т.І., Вакулук О.А. Безробіття та шляхи його вирішення. *Економічні студії*. №4 (26). 2019. С. 124–128.
 10. Ковач В.О. Основні напрями регулювання державно політики у сфері зайнятості населення. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/4_2020/52.pdf.
 11. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI. *Голос України*. 2012. 18 серп. № 153-154.